

การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ใบลาน เรื่องลักษณะการรักษาศีล
ฉบับใบลาน วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่*

AN ANALYTICAL STUDY ON BUDDHIST PALM LEAF
SCRIPTURES REGARDING CHARACTERISTICS OF PRECEPT
OBSERVANCE OF RONG FONG TEMPLE, PHRAE PROVINCE

ศิรณัฐ มงคลวงศ์กัณฑ์,

Siranat Mongkolwongsakan

รวีโรจน์ ศรีคำภา,

Raweerose Sricompa

พระครูสุนทรธรรมนิพัทธ์,

Phrakru Soontorndhammanithat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

E-mail : Siranat2515@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาลักษณะการรักษาศีลที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาของคัมภีร์ใบลาน เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับใบลาน วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่ (3) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของคัมภีร์ใบลาน เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับใบลาน วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

1. ศีลเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นความตั้งใจงดเว้นจากความชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ การรักษาศีลช่วยให้จิตใจสงบ มั่นคง นำมาซึ่งโภคทรัพย์ เมื่อตายไปเกิดในสุคติ การรักษาศีลอย่างเคร่งครัดเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่ความสงบสุขของชีวิตและสังคม

* Received 5 June 2025; Revised 22 June 2025; Accepted 27 June 2025

2. คัมภีร์ใบลานเรื่องลักษณะการรักษาศีล ซึ่งจารขึ้นในปีจุลศักราช 1279 โดยสามเณรชื่ออภิวังสามเณรที่วัดร่องฟอง กล่าวถึงพระพุทธเจ้าตั้งแต่การเป็นพระโพธิสัตว์จนถึงการตรัสรู้และเผยแผ่พระธรรม รวมถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา วิธีการปฏิบัติศีล และการเจริญภาวนาเพื่อให้เกิดผลบุญและอานิสงส์สูงสุด โดยอธิบายถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการกระทำ เช่น การได้รับความสุข ความเจริญ การเกิดในภพภูมิที่ดี และการหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสาร

3. เนื้อหาของคัมภีร์เน้นไปที่การรักษาศีล การให้ทาน และการฟังธรรม เป็นแก่นหลักในการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และกล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล และการให้ทานเป็นการฝึกจิตใจให้ละเว้นจากการกระทำบาป และคุณค่าของคัมภีร์ใบลาน การบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการรักษาศีลและการให้ทาน คุณค่าด้านความสำคัญของศีลในชีวิตประจำวัน การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรมเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสงบสุขในชีวิต ศีลช่วยให้มีสติและระมัดระวังในการกระทำทุกอย่างในชีวิตประจำวันเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : วิเคราะห์, คัมภีร์ใบลาน, การรักษาศีล

Abstract

This documentary research aims to (1) study characteristics of precept observance in Buddhist palm-leaf scriptures, (2) examine the history, origin, and content of Buddhist palm-leaf scriptures concerning the characteristics of precept observance, and (3) analyze the content and value of Buddhist palm-leaf scriptures of Rong Fong temple regarding the characteristics of precept observance.

The findings were as follows:

1. Precepts (Sīla), the foundation for all virtuous actions, are virtues that help human beings live in an orderly way. They are characterized by the intention to abstain from evil through one's actions, speech, and mind. Precept observance helps an individual's mind become calm and stable, leading to prosperity and favorable rebirth. Hence, strict precept observance is regarded as a fundamental guideline for fostering peace and happiness in life and society.

2. The palm leaf scriptures on the characteristics of precept observance were inscribed in 2460 B.E. by Phra Aphivangsa, a Buddhist novice of Rong Fong temple. The contents cover the Buddha from his time as a Bodhisattva up to his enlightenment and Dharma dissemination, as well as the positive outcomes of precept observance, almsgiving, and practicing meditation. They guide the practice of Sīla (precepts) and Bhāvanā (meditation) to achieve the highest merit and benefits. The scriptures also explain the positive outcomes of these actions, such as gaining happiness and prosperity, being reborn in a favorable realm, and liberation from the cycle of existence.

3. The scriptures emphasize the positive outcomes of observing precepts, giving alms, and listening to Dharma as the core principles of Buddhist practice according to the Buddha's teachings. They further highlight the positive outcomes of precept observance and almsgiving as essential practices for mind training to abstain from sinful actions. In terms of values of palm leaf scriptures, they significantly contribute to documenting Buddhist teachings, particularly on the topics of observing precepts (Sīla) and almsgiving. In terms of importance of precepts (Sīla) in daily life, observing precepts (Sīla) and practicing Dharma lead to peaceful life, since they help individuals abstain from sinful actions and accumulate merit. Being mindful and cautious in all actions results in sustainable happiness.

Keywords : Analysis, Palm leaf scripture, Precept observance

บทนำ

ในสังคมล้านนามากไปด้วยพิธีกรรมที่หลากหลาย เช่น พิธีกรรมถวายข้าวใหม่ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมสวดถอน พิธีกรรมสวดเบิก และพิธีกรรมสืบชาติา โดยเฉพาะพิธีกรรมสืบชาติานั้น จะพบมากที่สุด คือ ตอนเหนือของประเทศไทย หรือที่นิยามเรียกกันว่า “ล้านนาไทย” หรือ “ล้านนาไทย” เป็นคำพื้นเมืองใช้เรียกอาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมือง กลุ่มหนึ่งซึ่งในปัจจุบันนี้คือ บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย คือ บริเวณพื้นที่ตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำโขงลงมาสู่ท้องที่ 8 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ พร้อมทั้งดินแดน บางส่วนของประเทศพม่า ประเทศจีน และประเทศลาว (หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก, 2527, น.4) คัมภีร์ไบลานทั้งหลายเป็นเอกสารปฐมภูมิที่บันทึกหลักฐานข้อธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากเนื้อหาในพระไตรปิฎก แสดงผลงานทางภูมิปัญญาของพระสงฆ์ผู้เป็นบรรพชนคนไทย กับยังเป็นเครื่องแสดงถึงอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทย ที่สามารถคิดประดิษฐ์เครื่องใช้ในการทำหนังสือที่เป็นมรดกวัฒนธรรมอันหาค่ามิได้ การบันทึกลายลักษณ์อักษรลงในคัมภีร์ไบลานมีการใช้อุปกรณ์พิเศษ รูปอักษรภาษามีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละยุคสมัย รวมทั้งการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางเผยแผ่พระพุทธศาสนา สั่งสอน อบรมจริยธรรม เสริมสร้างภูมิธรรมภูมิปัญญา และการสืบทอดอย่างต่อเนื่องมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน (กองแก้ว วีระประจักษ์, 2545, น.1)

ส่วนล้านนาในประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณทางภาคเหนือของประเทศไทยโดยมีเชียงใหม่เป็นจุดศูนย์กลาง มีอักษรภาษา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยงผู้คนในสังคมให้มีความผูกพันแนบแน่น เป็นทองแผ่นเดียวกัน ผ่านประเพณีและวัฒนธรรมภาษาที่เป็นของตนเอง ในส่วนของศาสนาก็มีพระโบราณจารย์และพระมหาเถระที่ทรงความรู้ด้านภาษาบาลีจำนวนมาก และได้มีการแต่งเป็นภาษาบาลีไว้จำนวนมาก เช่น พระสิริมังคลาจารย์ คือ ผู้รจนาคัมภีร์ มังคลัตถทีปนี เวสสันดรทีปนี จักรวาลทีปนี, พระรัตนปัญญาเถระ คือ ผู้รจนาคัมภีร์ ชินกาลมาลีปกรณ์, พระโพธิรังสี คือ ผู้รจนาคัมภีร์ จามเทวีวงศ์ สิหิงคินทาน, พระอุตตราม คือ ผู้รจนาคัมภีร์ วิสุทธิมรรคทีปนี, พระญาณกิตติ คือ ผู้รจนาคัมภีร์ สมันตปาสาทิกา อตตโยชนา ภิกขุปาฏิโมกขทีปนี สมาสังกรวินิจฉัย (คณาจารย์โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2551, น.450) ทำให้คัมภีร์ไบลานเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องราว การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของสังคมในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการจารคัมภีร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีบทบาท

สำคัญทั้งทางด้านการเมืองการปกครองและวิถีชีวิตของคนล้านนา และการนับถือศาสนาของชาวล้านนาด้วย

คัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัตร่องฟอง จังหวัดแพร่ ถูกจารขึ้นเมื่อจุลศักราช 1279 (พ.ศ. 2460) เดือน 3 ออก 6 ค่ำ โดยสามเณรอภิวง ที่ได้จำวัดปฏิบัติธรรมที่วัตร่องฟอง มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับลักษณะการรักษาศีล ลักษณะการให้ทาน และลักษณะการเจริญภาวนา ซึ่งเป็นกิริยาพื้นฐานให้เกิดความสุขระดับต้นจนถึงขั้นสูงสุด ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์” (ขุ.ชา.ทวาทสก. (ไทย) 26/378/357) ศีล จึงเป็นคุณธรรมพื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขพอสมควรหากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อแล้วก็จะแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์ออกมาซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายเกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะและสังคมส่วนรวม ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “เมื่อใดบุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดินในกาม การพูดเท็จ การเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เมื่อนั้น ชื่อว่า เป็นผู้มึนศีลด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล” (อง.อฎฐก. (ไทย) 23/25/269)

พระพุทธศาสนาจึงแนะนำสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 เป็นอย่างน้อย เพราะเป็นหลักความประพฤติตามหลักกุศลกรรม 10 ซึ่งเป็นธรรมจรรยา และเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้นั้นพึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลักศีล 5 ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจรรยา 10 ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ (1) เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (2) เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (3) เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละเว้นการประพฤติดินในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (4) เว้นจากมุสาวาท ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขา หรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา (5) เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (อง.ปญจก (ไทย) 22/172/227) ดังนั้น การพัฒนาชีวิตอย่างน้อยต้องมีศีลขั้นพื้นฐาน คือ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุด้วยการกินใช้ปัจจัย 4 ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบ

ดุษฎีสัมพันธ์ของธรรมชาติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2565, น.20) จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ ว่ามีความสัมพันธ์กับพระไตรปิฎกหรือไม่อย่างไร และการรักษาศีลมีลักษณะอย่างไร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการรักษาศีลที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่
3. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาสาระต้นฉบับของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่
2. ศึกษาเนื้อหาสาระที่เป็นภาษาไทยของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่
3. ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. วิเคราะห์ความเกี่ยวข้องระหว่างพระไตรปิฎกกับเนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่
4. วิเคราะห์คุณค่าที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่
5. นำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ลักษณะการรักษาศีลที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

ศีล หมายถึง คุณธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นฐานรองรับคุณธรรมทั้งหลาย โดยมีลักษณะเป็นความตั้งใจดเว้นจากความชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ศีลเป็นเบื้องต้นของคุณธรรมทั้งปวง และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า ศีลคือการประพฤติที่ดีทางกาย วาจา และเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสุจริต ประเภทของศีล ศีลในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ศีล 5 (เบญจศีล) ศีลพื้นฐานของฆราวาส ศีล 8 (ศีลอุโบสถ) เน้นการฝึกฝนเพื่อพัฒนาจิตใจ, ศีล 10 สำหรับสามเณร, ศีล 227 ปาฏิโมกข์สังวรศีลของพระภิกษุ อละศีล 311 ศีลของภิกษุณี ศีลยังแบ่งตามจุดหมายเป็น โลกียศีล (เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข) และโลกุตตรศีล (เพื่อมุ่งสู่การดับกิเลสและบรรลุนิพพานความสำคัญของศีล ศีลไม่เพียงควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา แต่ยังสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็น โดยศีลที่แท้จริงต้องเกิดจากเจตนาที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นรากฐานของสมาธิและปัญญา การรักษาศีลช่วยให้จิตใจสงบ มั่นคง และนำไปสู่การพ้นทุกข์ อานิสงส์ของศีลนำมาซึ่งโภคทรัพย์ ชื่อเสียงขจรขจาย มีความมั่นใจในสังคม มีสติสัมปชัญญะเมื่อตาย ไปเกิดในสุคติ พระสูตรที่กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ได้แก่ กัมตถิสสูตร, มหาปรินิพพานสูตร, สีลสูตร, อากังขยสูตร และใน วิสุทธิมรรค ได้กล่าวถึงศีลว่าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ และเป็นหนทางสู่สวรรค์และนิพพาน ศีลเป็นรากฐานของคุณธรรมและความสุขในชีวิต ทั้งทางโลกและทางธรรม การรักษาศีลอย่างเคร่งครัดเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่ความสงบสุขของชีวิตและสังคม

2. ประวัติความเป็นมา เนื้อหาของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับไบเบิลน วัดร่องพอง จังหวัดแพร่

คัมภีร์ไบเบิลเรื่องลักษณะการรักษาศีล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ หนึ่งในคัมภีร์ไบเบิลที่มีความสำคัญ คือ คัมภีร์ไบเบิลเรื่องลักษณะการรักษาศีล ซึ่งจารขึ้นในปีจุลศักราช 1279 โดยสามเณรชื่ออภิวงสามเณรที่วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ เนื้อหาของคัมภีร์กล่าวถึงพระพุทธเจ้าตั้งแต่การเป็นพระโพธิสัตว์จนถึงการตรัสรู้และเผยแผ่พระธรรม รวมถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา เนื้อหาสำคัญตอนท้ายของคัมภีร์กล่าวถึงลักษณะการรักษาศีลที่แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ หินศีล มัชฌิมศีล และอุตตมศีล พร้อมแนะนำวิธีการปฏิบัติศีลและการเจริญภาวนาเพื่อให้เกิดผลบุญและอานิสงส์สูงสุด คัมภีร์ยังย้ำถึงความสำคัญของการรำลึกถึงพระพุทธคุณและการพึ่งธรรมอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขและความสงบในชีวิต คัมภีร์ไบเบิลเป็นเอกสารสำคัญที่ไม่เพียงแต่บันทึกพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่ยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการแพร่หลายของพระพุทธศาสนาใน

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิล อย่างพิถีพิถันสะท้อนถึงความเคารพต่อความรู้และมรดกทางศาสนาที่บรรพชนไทยมอบให้กับคนรุ่นหลัง คัมภีร์เหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นมรดกของชาติ แต่ยังเป็นหลักฐานของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคที่เชื่อมโยงกันด้วยพระธรรมคำสอน

3. วิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิล เรื่องลักษณะการรักษาศีลฉบับไบเบิล วัดร่องพอง จังหวัดแพร่

คัมภีร์ไบเบิลเป็นแหล่งบันทึกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธมาช้านาน โดยเนื้อหาเกี่ยวกับศีล ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ศีล 5 (เบญจศีล) การรักษาศีล 5 ข้อพื้นฐานที่เกี่ยวกับการละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤตินอกใจ การโกหก และการเสพของมีนเมา ศีล 8 (อุโบสถศีล) สำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดยิ่งขึ้น ศีล 10 (ทศศีล) สำหรับบรรพชิตหรือผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุ รวมถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธมาช้านาน โดยเนื้อหาเกี่ยวกับ ศีลในคัมภีร์ไบเบิลเน้นการนำศีลมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อความสงบสุขและความเจริญทางจิตใจ โดยมีอานิสงส์ของการรักษาศีลและการให้ทาน การรักษาศีลเป็นพื้นฐานในการฝึกจิตใจให้ละเว้นจากการกระทำบาป เช่น การฆ่าสัตว์หรือการโกหก ซึ่งการรักษาศีลนี้จะส่งผลให้เกิดความสุขและความสงบในชีวิต การให้ทานคือการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน อันนำไปสู่การเจริญรุ่งเรืองในชีวิตทั้งในโลกนี้และภพหน้า โดยมีหลายรูปแบบ เช่น วัตถุทาน ธรรมทาน และอภัยทาน ซึ่งทุกประเภทล้วนมีอานิสงส์ที่ก่อให้เกิดบุญกุศลมากมาย และอานิสงส์ของการฟังธรรม การฟังธรรมเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการสะสมบุญกุศล เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต การฟังธรรมเป็นการเปิดโอกาสให้ตนเองได้รับปัญญาและความเข้าใจในหลักธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากวิภวสังขารและความทุกข์ต่าง ๆ

(1) คุณค่าของคัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์ไบเบิลฉบับวัดร่องพองนี้มีคุณค่าอย่างมากในด้านการบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการรักษาศีลและการให้ทาน คัมภีร์นี้ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะเป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางธรรม

(2) ความสำคัญของศีลในชีวิตประจำวัน การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรมเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสงบสุขในชีวิต ศีลช่วยให้เราหลีกเลี่ยงจากการกระทำที่เป็นบาปและสร้างบุญกุศล การมีสติและระมัดระวังในการกระทำทุกอย่างในชีวิตประจำวันเป็นหนทางที่นำไปสู่

ความสุขที่ยั่งยืน คัมภีร์โบลานเรื่องลักษณะการรักษาศีลฉบับวัตร่องฟอง เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่บันทึก คำสอนและการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเน้นถึงคุณค่าของการรักษาศีล การให้ทาน และการฟังธรรม ซึ่งล้วนเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขและความเจริญ คัมภีร์นี้จึงมีความสำคัญไม่เพียงแคในเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ศีลเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย การรักษาศีลคือความตั้งใจแน่วแน่จากความชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ ถือเป็นพื้นฐานของความดีและเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองให้สูงขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ศีลเป็นเบื้องต้นของคุณธรรมทั้งปวง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศีลเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรมและการก้าวไปสู่ความหลุดพ้น ศีล คือ การประพฤติที่ดีทางกาย วาจา และเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสุจริต นอกจากนี้ ศีลยังหมายถึงความปกติ ความสงบเย็นกายเย็นใจ และความปลอดโปร่ง ศีลเป็นเครื่องกันความทุจริต ทำให้จิตใจสงบ และเป็นฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งนำไปสู่ความสมบูรณ์แห่งชีวิตและความสงบสุขของสังคม ดังนั้น การรักษาศีลจึงไม่ใช่เพียงการปฏิบัติทางศาสนา แต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขที่แท้จริงและความพ้นทุกข์ มีความสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการรักษาศีล 5 ของเยาวชนในจังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาโรงเรียนทอสี” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศีลเป็นข้อบัญญัติในการประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้อย่างมีความสุข ศีล 5 มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ข้อ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการกล่าวเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย ศีลจัดว่าเป็นฐานให้ถึงซึ่งโลกุตระธรรม คือ นิพพานสมบัติ ก็ต้องอาศัยศีลเป็นพื้นฐาน ดังนั้นศีลจึงเป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติให้สุจริตทางกายวาจา และใจ เป็นที่สุด (พระภูเบศร์ เมตตจิตโต (จิตต์ไมตรี), 2565)

2. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

คัมภีร์โบลานฉบับนี้ซึ่งถูกจารขึ้นโดยสามเณรอภิวง แห่งวัตร่องฟอง จังหวัดแพร่ เป็นธรรมเทศนาที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา พร้อมทั้งอธิบายถึงความหมายและคุณค่าของศีลแต่ละข้ออย่างละเอียด โดยเริ่มต้นเรื่องราวตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์เวสสันดร จนกระทั่งตรัสรู้และเผยแผ่

พระธรรมคำสอน สาระสำคัญของคัมภีร์กล่าวถึงศีลและทานว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยปลดปล่อยสัตว์โลกจากกิเลสและความทุกข์ การรักษาศีล เช่น ศีล 5 ศีล 8 และศีล 10 นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด เพราะการรักษาศีลจะนำมาซึ่งความสุข ความสงบ และความเจริญก้าวหน้าในชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลบุญที่ยิ่งใหญ่และสามารถเกิดในสวรรค์ชั้นสูง ในขณะที่คัมภีร์โบลานฉบับนี้ยังกล่าวถึงความสำคัญของการให้ทาน การเจริญภาวนา และการฟังธรรม โดยอธิบายถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการกระทำเหล่านี้ เช่น การได้รับความสุข ความเจริญ การเกิดในภพภูมิที่ดี และการหลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร นอกจากนี้ คัมภีร์ยังกล่าวถึงอานิสงส์ของการภาวนา โดยเฉพาะการสวดมนต์ บท “อิตปิโส ภควา” และการรักษาศีลอย่างเคร่งครัดจะนำไปสู่อานิสงส์มหาศาล และทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถหลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร รวมถึงช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ได้ พระพุทธเจ้ายังทรงยกย่องผู้ที่รักษาศีลว่าเป็นบุคคลที่งดงามและได้รับการยกย่องจากทั้งมนุษย์และเทวดาในสวรรค์ การให้ทานด้วยความศรัทธาและความบริสุทธิ์ใจจะนำมาซึ่งผลบุญอันยิ่งใหญ่ สรุปได้ว่าการรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา คือ แนวทางที่นำไปสู่ความสุข ความเจริญ และการหลุดพ้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โบลาน เรื่องปัญหาเทวดา ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ปัญหาเทวดา ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นการแต่งขึ้นด้วยความรู้ความสามารถกำลังสติปัญญาของผู้แต่ง โดยมีต้นแบบจากพระไตรปิฎก และคัมภีร์ชั้นนอร์ธกตา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องของวิบากกรรม หรือผลจากการทำความกรรมดีและกรรมชั่ว ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์ปัญหาเทวดา ฉบับวัดร่องพอง ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการบรรยายคัมภีร์ในรูปแบบโวหารและพรรณนา เป็นการประสมประสานกันเพื่อให้ผู้ที่ได้ศึกษาและได้รับฟังเกิดอรรถรสในการศึกษาหาความรู้ เริ่มแรกเป็นการพรรณนาเนื้อเรื่องของคัมภีร์ให้ทราบว่า มีใครบ้าง ในช่วงหลังจึงเป็นแบบโวหาร โดยการยกศัพท์บาลีขึ้นมาขยายความไป สำหรับนำเสนอเนื้อหานั้น และดำเนินเนื้อหาไปตามลำดับ ประมาณ 42 หน้าลาน (พระมหาวิศรุต วชิรสุธี และคณะ, 2566)

3. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

เนื้อหาของคัมภีร์โบลาน เรื่องลักษณะการรักษาศีล เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาของคัมภีร์เน้นไปที่การรักษาศีล การให้ทาน และการฟังธรรม ซึ่งล้วนแต่เป็นแก่นหลักในการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และยังกล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาศีลและการให้ทานว่าเป็นการฝึกจิตใจให้ละเว้นจากการกระทำบาป เช่น การฆ่าสัตว์หรือการโกหก ซึ่งการรักษาศีลนี้จะส่งผลให้เกิดความสุขและความ

สงบในชีวิต และการพึงธรรมเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการสะสมบุญกุศล เพราะการพึงธรรมเป็นการเปิดโอกาสให้ตนเองได้รับปัญญาและความเข้าใจในหลักธรรม และคุณค่าของคัมภีร์โบลาน เรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับโบลาน วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ ได้แก่ (1) คุณค่าของคัมภีร์โบลาน คัมภีร์โบลานฉบับวัดร่องพองนี้มีคุณค่าอย่างมากในด้านการบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการรักษาศีลและการให้ทาน (2) ความสำคัญของศีลในชีวิตประจำวัน การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรมเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสงบสุขในชีวิต ศีลช่วยให้เราหลีกเลี่ยงจากการกระทำที่เป็นบาปและสร้างบุญกุศล การมีสติและระมัดระวังในการกระทำทุกอย่างในชีวิตประจำวันเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “คัมภีร์อุปาสาขาลังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์” ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์ที่มีต่อหลักการปฏิบัติตนที่เหมาะสมของอุบาสกอุบาสิกา คุณค่าด้านการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่าพระภิกษุท่านนั้นทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติตนของอุบาสก-อุบาสิกาในฐานะเป็นเครื่องประดับตกแต่งสำหรับอุบาสก-อุบาสิกา ประกอบด้วยหลักธรรม 9 หมวด คือ 1) สรณะ การพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึงสูงสุด 2) ศีล การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย 3) ธุดงค์ ข้อวัตรปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสอย่างละเอียด 13 ข้อ 4) สัมมาอาชีวะ ไม่ควรทำการค้าขาย 5) ประการเป็นต้น 5) บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ มีทานที่ให้แล้วมีผลเป็นต้น 6) อันตรายิกธรรม การว่าร้าย ตีเตียนพระอรียเจ้า เป็นต้น 7) โลภียสัมปัตติสมบัติที่เป็นโลกียะตามที่ตนปรารถนา 8) โลกุตตรสัมปัตติสมบัติที่เป็นโลกุตระคือการบรรลุมรรคผลตามที่ตนปรารถนา 9) ความสำเร็จแห่ง ผลบุญมีคุณค่าด้านการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ธานี สุวรรณประทีป และคณะ, 2564)

จากผลการศึกษาวิจัย อธิบายสรุปได้ว่า การรักษาศีลเป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม เป็นการสร้างรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม การหลอมรวมเข้ากับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของประชาชน โดยมีศูนย์กลางในการสื่อสารจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์โบลานเรื่องลักษณะการรักษาศีล ฉบับโบลาน วัดร่องพอง จังหวัดแพร่ ที่จารขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2460 โดยสามเณรอุภิงสา ให้ได้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาศีล แนวทางการปฏิบัติ การให้ทาน การเจริญภาวนา และอานิสงส์ของการรักษาศีล ซึ่งในเนื้อหาไม่ได้กล่าวแค่เพียงว่า ศีลเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเดียวนั้น แต่ได้กล่าวถึงความสำคัญของในศีลในลักษณะที่เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการรักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์เป็นระเบียบ ก่อให้เกิดเจตนาที่บริสุทธิ์ และมีปัญญา ด้วยการเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัจจุบันว่า คัมภีร์โบลานไม่ใช่เป็นเพียงแค่เอกสารเก่า ๆ แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาตัวบุคคลให้มีความเจริญด้วยการปฏิบัติตามหลักศีล และยังช่วยพัฒนาสังคมให้มีความ

นำอยู่ มีความร่มรื่น มีการปลูกฝังคุณธรรมผ่านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลาน ให้เห็นถึงความสำคัญของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาด้วยการจารคัมภีร์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา ดังนั้น ศิลจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจว่าศิลปะสามารถนำพาชีวิตให้มีความสุข และยังสร้างสังคมคุณธรรมที่สมบูรณ์ พร้อมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลานล้านนาให้อยู่คู่กับสังคมพุทธ และวิถีไทยต่อไป ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ตามภาพที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การอนุรักษ์และบำรุงรักษาคัมภีร์ไบเบิลานจัดตั้งโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ไบเบิลานในระดับชาติ เสนอให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลาน โดยจัดตั้งงบประมาณและแผนงานในการบำรุงรักษาคัมภีร์อย่างยั่งยืน

(2) การส่งเสริมการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาดั้งเดิมและคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านเอกสารที่สำคัญเหล่านี้ จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ

(3) ควรมีมาตรการสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน เช่น การจัดทำสินค้าที่ระลึกหรือการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้คัมภีร์ใบลานเป็นสัญลักษณ์และแหล่งความรู้ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(1) การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อดิจิทัลและเอกสารวิชาการเพื่อใช้ในการเรียนการสอนและการศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม

(2) การบรรจุในหลักสูตรการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การจัดนิทรรศการการเรียนรู้ หรือการเสวนาทางวิชาการ เพื่อนำเสนอข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจในวงกว้าง

(3) การส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านโครงการที่เน้นการบูรณาการกับชุมชนท้องถิ่น ทำงานร่วมกับชาวบ้าน วัด หรือสถานศึกษาในท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญนี้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์ใบลานอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่ และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และความสอดคล้องของคัมภีร์ใบลาน

(2) ควรศึกษาการบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนอักษรธรรมล้านนากับหลักสูตรการเรียนในปัจจุบัน เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน

(3) ควรศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานในพื้นที่จังหวัดแพร่และภาคเหนือเพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศีลและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2545). สารนิเทศจากคัมภีร์ไบเบิลตามสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- คณาจารย์โรงพยาบาลเชียงราย. (2551). วินัยมุข เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพยาบาลเชียงราย.
- ธานี สุวรรณประทีป และคณะ. (2564). คัมภีร์อุปาสภานาลังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์ (รายงานการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส.
- พระภูเบศร์ เมตตจิตโต (จิตต์ไมตรี). (2565). การส่งเสริมการรักษาศีล 5 ของเยาวชนในจังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาโรงเรียนทอสี (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิศรุต วชิรสุธี และคณะ. (2566). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิล เรื่องปัญหาเทวดา ฉบับวัดร่องพองตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่. 9(2), 83-96.
- มหาจุฬาลงกรณราช. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2565). ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ 236. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก. (2527). ล้านนาไทย อนุสรณ์พระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์. เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์.

